

Umění sociální bude tedy, jak plyne z předešlých analys, podstatně *vzájemné a poměrové*. Půjde v něm o vyrovnání, smíření, splynutí individualismu i kolektivismu, typu i charakteru. Toto vyrovnání, přeměna jsou právě realizací sociálního umění — jeho cílem a snahou. Je otázka, jak k němu dojít umělecky? Odpověď na to byla dána již také vědcem naprosto nestranným a kompetentním *M. Guyaem*: spojením umění *symbolického s reálným*. „Veliké typy stvořené dramatickými autory a romanopisci prvního řádu a jež by se daly nazvat velikými individualitami uměleckého města, jsou zároveň hluboce reálné a přece symbolické. Spojení těchto dvou předností děkují svoji důležitosti v literárních dějinách. Je veliký počet charakterových studií, chycených ze života, dokonale pravdivých, které nemají přece nikdy značného vlivu v literatuře. Proč? Poněvadž jsou jen zlomky reálné, které nemají nic symbolického, které nejsou živým výrazem nějaké ideje všeobecné a tím samým plnější reality. Nestačí namalovat nám *individuum*, je nám třeba vymalovat *individualitu* skutečně význačnou, t. j. sestřediti v jedné bytosti rysy, které panují v jisté době, v jisté zemi, konečně v celé skupině jiných bytostí. Osoby, stvořené Shakesparem, jsou současně symbolické jako reálné; nejedna z nich, jako Hamlet, je především symbolická, a Hamlet zavírá přece ještě dosti lidské reality, aby každý z nás dovedl v něm nalézt něco svého.“

V té příčině bylo by mnoho ještě vykládat. Ale poněvadž těžiště analysy padlo by z pole sociálního v psychologně umělecké, musí zde stačit tento (jinak velice určitý) *passus* z Guyaaua.

J. P. Jakobsen: Niels Lyhne

Není již nejmenší pochyby o tom, že boj o ducha realistního, pozitivního, moderního — vedený u nás v posledních letech s nejrůznějšími schopnostmi k nejrůznějším cílům, v nejrůznějších methodách, z nejrůznějších názorů — je dnes již plodný několika šťastnými, užitečnými a širokými důsledky. Nejpatrnější a nejkladnější bude — po mém soudu — fakt, že obecnstvu a zčásti i spisovatelům ukázal širší a nové duševní obzory, že odkryl jim široké, bohaté země, dosud přikryté studenými a hustými mlhami. Fakt, že současně s debatami, hádkami, spory, studiem a rozbory theoretickými, s výklady estetiky a psychologie šly ukázky konkrétné — *překlady* z literatur poloneznámých nebo posud nepochopených a špatně vykládaných (jako ku př. moderní francouzská). Realismus skutečně zdá se, že vede za sebou potopu překladů. Mám mnoho námitek proti těmto překladům v kolika směrech. (Ať uvedu jen některé: překládá se bez výběru a fragmentárně — je zcela spuštěn se zřetele genetický a historický rozvoj literatury a umění — zajisté nejdůležitější moment — takže se nám dnes jeví jednotlivá díla jako osamocená a existující pro sebe, vyrvaná z řetězu a příčinné spojitosti, z řetězů všeobecnějších a myšlenkových proudění, *typických* útvarů života *kolektivního* v určitých prostředích — překládá se jen *beletrie* a zanedbává zcela literatura vědecká, kritická a publicistická, a tím nutně se porušuje názor *vzájemného a reciprokního* vývoje, vlivu, souvislosti, kterými na sebe tyto obory a sféry působily — překlady samy konečně nejsou většinou vyloženy, jich pochopení není obecnstvu zprostředkováno úvodními studii, *essayemi* at cizích analytů nebo našich domácích

literárních historiků — a kde jsou takovéto úvody, jsou většinou nepůsobivé a nepodařené k této pedagogické úloze.) Ale nicméně uznávám rád i tak mnoho dobrého, všechno, co mohou a mají vykonati pro budoucí objektivně a široké naše obecnstvo. Neboť v tom jest jejich smysl: mají nám vychovati, *připraviti* obecnstvo vzdělané, široké, vnímavé, obecnstvo uměleckého citu, vkusu, chuti — obecnstvo nadšené a kritické zároveň. Mají nám stvořiti první a základní podmínku každé literatury — kyprou a laskavou půdu — vnímavé obecnstvo — kterého posud nemáme a bez něhož naše literatura zůstává pořád ilusí a fikcí — ale není organickým, pojmovým a hospodářským celkem. Není pochyby, že obecnstvo takové pak *přirozeným výběrem* dovede nalézt umění sobě adekvátní — jemu odpovídající, je vyjadřující stylově i psychicky — touž asonanci přirozenou a mlčky nutnou, jakou jistě půdy dovedou živiti, snést a přijati jen jisté a určité rostliny.

Překlady prosové a realistní nejsou zajisté první a jediné v naší literatuře. Je pravda. Předcházely před nimi jinak dokonalé, umělecké a systematické práce Jaroslava Vrchlického — jeho překladatelská činnost z literatur románských, romantických a parnasistních. Ale — zvláštní zjev — toto čisté a ryzí dílo nevniklo, zdá se, hluboko do obecnstva. Zůstalo, myslím, obecnstvu nejasné; zůstalo nepochopené, myslím, prostě z důvodu malé podobnosti poměrů společenských, kulturních mezi prostředím, jež vyjadřují tyto literatury a prostředím naším. Neboť je jisto, že obecnstvo zůstává z počátku necitelným ke krásám *technickým a ryze odborným, ryze uměleckým* jistého díla. První, co je zaujme a upoutá, je podobnost kultury, podobnost sociální a psychologická. Teprve tímto klíčem dovede si postupně a v delší výchově otevřít i krásy individuální, samoučelné a vnitřní. A tento klíč právě scházel při všech krásných překladech, které byly buď plody umění čistého a technického nebo kultur odlehých a psychologii nepochopených a příliš subtilných a jemných pro široké třídy. Romantismus, jako názor světový, nemohl být chápán v Čechách, kde scházel mu každý kulturní a sociální základ. Že nebylo rozuměno filosofii Leonta de Lisle nebo Alfreda de Vigny,

má důvod v abstraktní a těžké jejich složitosti, neboť nebylo a není tomu jinak ani ve Francii, kde zůstávají pořád autory řídké elity. Všecko, co dovedly tyto překlady, bylo, že naklonily si a přivedly k sobě mladší *básnickou* generaci, že by byly asi stvořily časem umění po svém vlastním vzoru, kdyby dnes nebyl vliv jich i mezi umělci přerušen z valné části proudy realistními a sociálními. Stvořily by — opakují — umění snad nové a skutečně vysoké (není o tom pochyby) — ale umění osudné — bez obecnstva nebo s obecnstvem nejužším, nejobmezenějším. Stvořily by tedy, abych mluvil přesně, snad umění — ale nikdy literaturu, která je zjevem a útvarom sociálním a hospodářským. A to proto, že umění toto, vzory tyto byly samy sebou podstatně nesocialistní. Že nebylo vůbec reálných momentů v naší kultuře a politice, které mohly vésti k *obdobnému* a příbuznému pojímání, citění a představování.

Tato obdoba, blízkost a podobnost kulturního základu je však zvláštní shodou okolností dána u nás při literaturách nordických (a také ruské, která však mne zde zatím nezajímá). Literatury tyto jsou sociální, ethické a pozitivní, a sice způsobem stejnorodým, jakým jsou přijaty, rozebírány a částečně i popírány tyto procesy v nové době u nás. Literatury nordické, jak známo, jsou ve svých proudech realistních vyvolány z valné části vlivem západní filosofie pozitivní a evolucionistické — Spencerem, Comtem, Millem, Tainem — nárazem jich na domácí území v předsudcích ztrnulé — horlivostí, s jakou přiklonila se k nim nejmladší generace a chtěla reformy socialistní realizovati přes odpor prvků konservativních a zpátečnických, naivně a falešně vlasteneckých a konvenčně a pohodlně náboženských. Ale není podobný a blízký vztah poměrů společenských a kulturních, názorů vědeckých a uměleckých i u nás, a to právě pro tu část naší nejmladší generace, pro tu část studentstva, která vydává, šíří, překládá, čte tuto realistní literaturu nordickou a která současně inspiruje se ideami pozitivismu a naturalismu, pokrokem mravním a společenským — a jejíž knihy proto (stejně jako na Severu) se konfiskují, a jejíž členové jsou voláni (zase stejně jako na Severu) před policií?

Z těchto důvodů, důvodů podobnosti situace sociální a politické, je pochopování literatury nordické u nás možné a snadné. Teprve později naučí se obecnost znáti její vlastnosti čistě vnitřní, umělecké, psychické. A ty jsou veliké, silné, bohaté. Jsou to literatury prudké, vroucí, upřímné a hluboké jako málokterá z živých v zestárlé Evropě. Jsou — z vyložených důvodů — zvláště a šťastně schopné vlítí čerstvou krev do našeho umění moderního a — budoucího.

Niels Lyhne je z nejzajímavějších románů a pro jisté tendence moderní doby — tendence neobmezené jen na Dánsko — i svrchovaně typický. Je to práce ducha velice širokého a složitého — ducha, který se vymyká svojí rozlitostí a také svojí jemností každé pohodlné, úzké a určité klasifikaci. Proto, pokud vím, skončily také nezdarrem jeden nebo dva seriosnější pokusy podniknuté k tomuto cíli naší kritikou.

Jeden znak — a hlavní — neunikne ovšem nikomu: *Niels Lyhne* je román podstatně psychologický, je v jistých významných a smyslem bohatých stadiích významným vývojem lidské duše, nebo správněji — poněvadž ani *Jakobsen* ani moderní psychologie neuznává jednotnost a neměnnost charakteru — jisté zásoby citů, myšlenek, dojmových proudů v lidské duši. Je také v druhé řadě pravda, že visí jemná mlha *spiritualismu* nad celým dílem — že napojila všecky jeho útroby. Chvěje se a točí všemi jeho stranami. To bylo konstatováno a správně konstatováno — ale to není všechno. Je tam mnoho ještě, co nebylo vystiženo a co je právě pro *Jakobsena* charakteristické. Pokusím se tedy analýsu v tomto směru docelit. Pokusím se také určitěji v podrobnějším rozboru ustáliti jeho význam.

Kdo je *Niels Lyhne*? Autor neřekne mnoho o jeho společenském postavení, o jeho sociální klasifikaci. Zato tím větší péči věnoval jeho nitru. Je to povaha složitá a nepevná, necelá, příliš sensitivní. Po otci podědí ducha analytického, střízlivého a brzy prohlédavého, po matce idealismus a lépe ilusionismus, nenasycenost ve vlastních, do

vnějšího světa projektovaných citech, ztělesňovaných dojmech. V něm vězí touha napravit a nahraditi vnější svět světem vnitřním. Tato vlastnost je tedy neobyčejná duševní bohatost, veliké vnitřní duševní teplo, slovem: mohutný a neustálý vznět. Vlastnost, kterou v celé výlučnosti představuje ve světové literatuře Cervantesův *Don Quijote*. Jenom že u *Nielse Lyhna* není projekce vnitřního vznětu ve svět zevnější tak přímá, rovnočárá a prudká jako u *Don Quijota*. Z různých důvodů: Předně u *Nielse Lyhna* je tento hotový ilusionismus, tato otevřená snadnost neustále opravována druhou, v něm stejně organicky zachycenou schopností: analytičností, prozíravostí, střízlivostí — dědictvím po otci. *Niels Lyhne* nadchne se v životě několika vzněty, bude chtět uskutečnit několik vidin, ale nikdy ne s tou prudkostí jako *Don Quijote*. Jej opravuje neustále jeho skrytá skepse, jeho silný smysl pro skutečnost. Kdežto *Don Quijote* nikdy nevystřízliví, věří do smrti, že svět činů a svět citů a snů se kryjí — je *Niels Lyhne* velmi snadno zkrocen skutečností — jeho zebe pravda velmi časně — a velmi časně upustí od svého ohně a svého vznětu. Je-li *Don Quijote absolutní vůle*, jest *Niels Lyhne* vůle poměrně chorobná.¹ Je to proto, že *Niels Lyhne* — při celé vroucnosti vnitřního a mravního napětí — je hloubavý. Jeho pohřížení v sebe je samoučelné, staví vnitřní a bohatou hru pro sebe, pro svoji zálibu, bez vlastní potřeby realizační. Tato soustředěnost, tato samoučelná vnitřní schopnost je vlastní německým rasám, a *Niels Lyhne* podává jedině a vzácné doklady této vnitřní a subjektivní hry, všech těch obrazů, které si duše staví sama pro sebe, bez opravdové, ale zato tím více vznícené touhy po realizaci. Některé ne popisy, ani analýsy — ale *intuice*, této po všech předmětech vnějšího nazírání jako rozlité,

1 - „*Niels Lyhne* byl ovládnán jakousi přílišnou rozvážlivostí, která jej až ochromovala, pocházející z instinktivní nechuti k nějaké odvaze, kteráž opět měla původ v polojasném vědomí nedostatku samostatné individuality“ (103). A dále na str. 104: „Lidé takového druhu (totiž lidé celí, bezvědomí, instinktivní) připadali mu jako kentauři, jezdec a kůň, jediná postać, myšlenka a skok jeden ráz; on však rozdělen byl zřejmě na jezdce a komoně, myšlenka a skok dvě zcela různých věcí.“

všechno jako pronikající duševní schopnosti, jsou v knize Jakobsonově podány tak, že mohou státi vedle některých stran básníka — intuitivisty po výtce — P. B. Shelleye. Je tedy po té stránce Lyhne spíše *Hamletem*, tím typem vůle zlomené, kde vnitřní bohatý život, jasná a podrobná vědomost každého vnějšího stavu ničí všecko rozhodnutí a každý čin — kde *sen a myšlenka zabíjí čin*. Celá beznadějnost, hořké a jasné vědomí, že je marno *vyjítí ze svého já* — k němuž na posledních stranách dochází Lyhne, má svými otrávenými akcenty skutečně mnoho blízkého s některými stranami velikých analytů zlomené vůle a zlomené personality: s *Turgeněvem* (v Otcích a dětech, Rudinu a hlavně Novině), pak ze starších s *Goethem*¹ a částečně i *Sénancourem*² a *Gérardem de Nerval*³ — z nových pak hlavně s *Edouardem Rodem*, s jeho stejně spiritualistickým a v jistých vztazích i symbolickým románem *Běh za smrtí*.

Ale Jakobsen je příliš široký než aby podal výlučnou pathologii vůle, na jakou obmezili se ve svých dílech právě jmenovaní mistři. Jak jsem již nastínil, není tato málomocnost vůle v Lyhnovi úplná. Dříve projde Lyhne bolestnou dráhou podniků — velikomyslných, ale špatně pochopených, nezdařených, propluje odysseu dobrodružství ideje a citu v nepřátelském, reálném, t. j. objektivním světě a životě — během ní teprve vzroste jeho bolestná, střízlivá a smutná jistota, která se formuje v posledních stranách knihy. Tento proces, proces bolestně *živý a konkrétný*, dává Lyhnovi právě jeho originalitu v několika směrech. Práce, které jsem dříve uvedl, mají jeden význačný znak: jsou příliš — abych řekl — schematické, t. j. příliš ochotné vésti a dokazovati jistou thési — která je položena do jejich reků do jisté míry a priori — alespoň chycena tak silně, že nedá se reálným kontaktem setřítí. Jejich rekové *zavírají* před životem oči než jej začnou žítí. Jsou koncentrováni na svoje nitro hned od počátku, věnují skutečnosti pozornost malou nebo nejmenší. Je to také

1 - Werther.

2 - Obermann.

3 - Le Réve et la Vie.

kritikou již konstatovaný fakt, že umělci schopní k vystihování stavů duševních jsou méně nakloněni, méně způsobili popsati svět vnější, svět barev a plastiky.¹ Jejich sloh pavučinový chytá dobře duševní stavy, ale je neschopný chytiti hořící barvy, vzpírající se a nahromaděné masy. Zcela jinak je tomu u Jakobsena. Niels Lyhne *vývojevým postupem* projde bojem svých dvou protivných duševních pólů: miluje postupně Edele, paní Boyeovou, Fennimore a Gerdu — všecko bytosti individuelné a vylíčené (třeba stručně) s celou bohatostí a kontradikcemi tvorů živých. Tento boj, který je jinde více méně typický a schematický, je tu různý, všude jinak odstiněný, jinak pozorovaný. To je svrchovaně významné. Romanopisci psychologové vynikají právě naopak jistou více méně alegorisující, řekl bych, tendencí — *zevšeobecňují* příliš — a kromě pro reka mají nejčastěji slabý smysl pro karaktery vedlejší, pro obklopující jej lidi a svět, které nedovedou pravidelně podati hotově a úhrnně², nedovedou podati v úhrnné celosti hru života, její vztah *poměrový* — *tření, dotyk, nárazy a hluk* života. Naprosto již nedovedou a nechtějí ani převésti *sociálně prostředí* — poněvadž starají se skoro jediné a výlučně o bytost vnitřní, o to, co má každý *člověk* jako svůj vlastní majetek psychologický a co má tedy hluboce ukryto a ztajeno v sobě, co neprojevuje a neodhaluje ve svém styku společenském a národním. Tím vším liší se od naturalistů, kteří jsou sociální, objektivní a popisní (kromě předního a nejobecnějšího znaku, že naturalisté jsou fyziologičtí, kdežto psychologové — psychičtí). Tím vším bojují také v poslední době proti nim: na poli psychologie provedla se nejprve reakce proti naturalismu ve Francii. V poměru, v jakém klesal Zola, stoupal Bourget.

Nic z toho v Nielsu Lyhnovi. Byl jsem překvapen při četbě této práce, jak básník tak hluboce vnitřní, intuitivní a psychický jako Jakobsen dovedl býti zároveň tak otevřený světu vnějšimu v tom, co má nejprudšího a nejbezprostřednějšího v *počitech*. Je úžasná

1 - Srovnejte třeba jen Bourgeta v jeho románech.

2 - Všecko to lze studovati zejména dobře na románech Bourgetových.

živost jeho nervů. Vůně, barvy, tóny lehají na jeho duši a dráždí ji, otrásají jí plně a zvučně. Smysl pro vzduch, pro jeho pohyby, teplo, záchvěvy, pro reflexe barev a hry stínů je u něho charakteristický, čistě *dojmový a náladový*. A více: tento v podstatě intuitivní básník je jeden z nejlepších, nejjemnějších *pozorovatelů*, které znám. Dříve než vymaluje (lépe a přesněji bylo by: *vyvolá*) *subjektivnou* hru duševního světa, popíše individuum celé *objektivně* a fysicky po jeho těle: barvu jeho pleti, vlasů, každou charakteristickou kost, každý hrb na jeho lebce, každé trhané nebo lámané gesto, pohyby prstů a rukou, tempo a chůzi nohou, barvu, lom, průzračnost, světlo a teplo oka, chvění chrípí — a to s takovou bezpečnou a klidnou plností, že každý čtenář uhaduje a tuší hned na prvý ráz exaktný a dokumentární základ této malby.¹ Ale ani to není všechno: tento psycholog nejen že podal *evolutivní*² a úžasně bohatý život duše, se vši jeho šífkou a plností, ve všech jeho narážkách na realitu, v útoku na jiné bytosti živé a teplé, na jejich duševní a nervové proudy — nejen že dále vztýčil živé, individuální, celé a složité *okolí*³ on konstruoval nebo spíše naznačil ještě v obrysech a prvních liniích, ale přesto s dostatečnou určitostí i *sociální a národní prostředí* svého románu. V románě na místech vzdálenějších a odlehlejších čtete poznámky vedlejší a jako stranou pohozené, ale přece charakteristické, dostatečně určité narážky, z kterých si dovedete složití, z nichž cítíte jako lem vzdáleného

1 - S jakou složitou a hotovou plností podány jsou i osoby plánu druhého a třetího, ukazují syté, šťastné a nové postavy vychovatele Biguma a malíře Erika.

2 - Názor pronesený v jisté české kritice, že Niels Lyhne „řeší problém“, je naprosto nesprávný a falešný. V Nielsu Lyhnovi není řešení jako v něm není schémata.

3 - Jakobsen byl skutečně exaktný a vědecky pracující přírodovědec a fyziolog. Tím se dá také vyložit jeho vroucí zájem pro svět vnější, svět forem a jeho pozorovací činnost, která vedle jeho psychické intuice přímo překvapí každého psychologicky vzdělaného kritika. Tím vykládá se dále také podrobný zájem, jaký věnuje v románě teorii dědičnosti, jak pečlivě kreslí po stránce tělesné i duševní předky Lyhnovy, rod otcův i matčin, jak pečlivě analyzuje je v jednotlivých členech. (Str. 10—14.) Positivním výsledkem jeho činnosti v tomto oboru jest jeho výborný překlad Darwinova do dánštiny.

a obklopujícího kraje, jako ovzduší všude pronikající to malé, zavřené a snivé Dánsko, — s očima posud stočenými k romaneskní obloze — Dánsko Oehlenschlägrů — Dánsko, které pokládalo romantickou a sentimentální formu za národní ctnost, Dánsko pastorální, cudné a nevědomé, kterým letěly teprve první nepochopené a dosud neužitečné a bezúčelné jiskry jako Niels Lyhne — Dánsko z let šedesátých. To je zcela patrně vyznačený terén děje. A více: ty všechny osoby — celý proud jejich krve, celý sklad jejich citů, celé teplo jejich myšlenek teče a převádí se do nich z půdy sociální. Mají i jistý smysl širší — nejen svůj vlastní individuální, samozřejmý a obmezený: jsou do jisté míry *národními* typy, typy psychologie lidové. Symbolisují v jistých směrech jistá stadia národního ducha.

Tyto poznámky, které zjevují celou šíři a obsáhlost uměleckého plánu a schopností, dají se shrnouti v definitivnější linii. Tak totiž: Niels Lyhne je dílo nejjemnější a nejdokonalejší iluze *rozvoje a geneze*, dílo podávající jedinou a dokonalou perspektivu *pohybu časového*, jeho změn a proměn, kterými zasáhá v duši představující a tedy i ve svět představovaný. Ukazuje dokonale (třeba individuálně a potud jednostranně) posloupný tok, změnu všeho živého, věčnou změnu samu. (Odtud také bolestný jeho tón, tón roztrhávaných, rozptylovaných, rozprašovaných ilusí.) Spojuje v zaceleném, jako smytém a jednotném postupu charakter s typem. Vycifuje člověka s obojího stanoviska: i jako individuum i jako bytost rodovou. V tom směru stojí vedle Tolstého i vedle Balzaca (liši se ovšem od nich hluboce realizací vnější a formovou a pak úzkou a obmezenou plochou, na niž tento rozvoj je demonstrován. Niels Lyhne nezná sociálního života v užším smyslu, toho, kde rekem a předmětem studia není jedinec, ale *masa* sama jako prvek společenský, *lid sám* ve svém seskupení a setřídění). Jako román *psychologní* ve vlastním smyslu má zásluhu o pronikavé a intuitivně vystižení jistých chorobných útvarů a forem citění a pojmání, které obecně, příliš široce a málo přiléhavě zahrnují se obyčejně slovem *pesimismus* — lépe snad beziluzionism. V této příčině je neobyčejně poučný pro poznání moralistního života a hnutí přítomnosti.

Niels Lyhne vyšel u nás v J. Pospíšilově *Bibliotéce překladů vynikajících děl cizojazyčných*, v podniku mladém, ale svěžím, s uměleckým a čistým cílem, s programem širokým, liberálním, eklektickým. Posud pěstovala *Bibliotéka* výlučně jen krásné písemnictví. Splacen v ní konečně dluh naší literatury dvěma geniům moderního románu: *Eliotové* a *Zolovi*. Vedle nich vydány v ní knihy tak bohaté a zajímavé jako přítomný román *Jakobsenův* nebo *Atlantis Verdaquerova*. Ale sbírka nechce se obmezit jen na beletrii. Čtu s radostí na obálce svého exempláře nejlepší záměr: chce podati časem také kritické a literárně psychologické *essaye* a *studie*. Myšlenka znamenitá! Co platno podávat našemu obecenstvu cizí veledila umělecká, když je nedovede chápat, nedovede vycítit, neví, jak má na ně hledět, co má v nich vnímat. A od české současné kritiky se tomu nepříučí. O tom se nedá pochybovat. Potřebuje skutečně *essaye* a zase *essaye*. I kdyby nebylo této úlohy vychovatelské, cena a význam těchto prací je absolutní, ryzí. Jsou to samostatná umělecká arcidíla. Jaké obzory musil by otevřít u nás překlad *Carlyle!* A z Francie *Taina* nebo *Hennequina*. A jakou vnímavost uměleckou musili by probudit *Bourget* nebo *Lemaître*, *Barrès* nebo *Dujardin!* Zde je půda — panen-ská dosud a nedotknutá.

Jan Váňa: Úvahy a povahy

Pan Váňa je rozený *publicista*, vlohou i krví, jakých není mnoho. Kdo potřebuje důkazu, najde jej v přítomné knize, nezná-li „Světém“. Kompilace, namítne snad někdo s podceňujícím tónem. Přirozeně, odpovídám. Publicista není vlastník, je jen pachtýř v literatuře, napsal kdosi vtipně. Nekope, dokládám, rudu života a vědy, ale razí z ní minci, dává ji v oběh, jemu děkuje za svoji hodnotu, cenu, užitek, kurs. On zprostředkuje vlny poznání, umění, pravdy, ideji i citění. Vybere ze sýpky obilí. Rozhodí zrní. A to není malá věc. To žádá šťastnou a cvičenou ruku. Talent, slovem. A originalitu, *individualitu* jako každý čin. Vybrat, zpracovat, podat — to není všecko. Běží o to, *co a jak*. Publicista musí mnoho znát a ještě více chtít. *Převod myšlenky v čin* — tento mystický proces jest jeho dílo. Publicista jest jakýsi národní učitel, vychovatel. Od hodnoty publicistiky visí mnoho, snad nejvíc v národní výživě a vzrůstu, duševním i tělesném. Na ni musí se klásti v národní organizaci silný důraz. Publicistů talentem a vlohou je málo. Rodí se jich stejně poskrovnu jako všech jiných talentů. Jsou tvůrčí jako všude jinde. Ale jejich pomocníci, dělníci dají se vychovat. Žádá to ovšem právě *rub* žurnalistické praxe, která kvete v Čechách, kde rekrutují se k novinám většinou individua s kvalifikací čistě negativní, která se nehodí jinam. Aby se prokázal takovýto adept (kromě přirozeně rychlé a snadné inervace) zásobou jistých pozitivních vědomostí jako znalostí psychologie, dějin, filosofie a pozitivismu, sociologie, národního hospodářství, politiky, statistiky a veřejného a mezinárodního práva, nikoho ani nenapadne. A že „náhoda nebývá milosrdná“, jak zní stará fráze, *vi každý, kdo dovede pozorovat a usuzovat.*